

Putte-Grasheide

Een, twee, drie op de hei

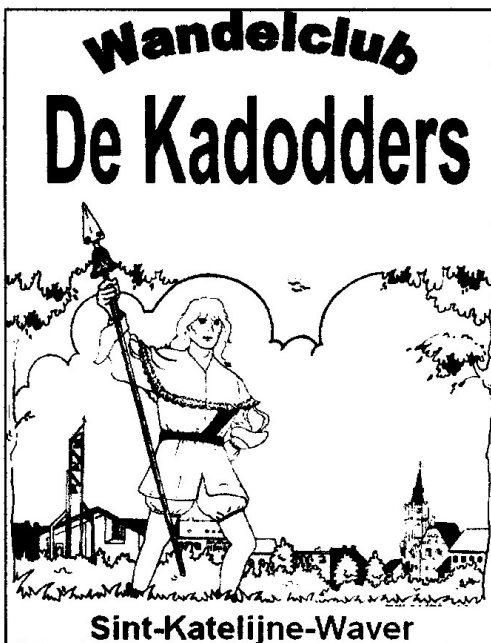
17 juli 2011

Een dorp dat vroeger *Befferen* heette, een wandelclub die zichzelf „*De Kadodders*“ noemt, een tentoonstelling „*t Zit goed, 't is ondergoed*“ en iemand die in het hart zat te kijken en toch geen cardioloog was, je krijgt het toch niet verzonnen? En toch. Het was er al lemaal. Of het is er minstens toch geweest. Daar in Putte.

Let wel: er is Putte en Putte. Het ene ligt net over de grens in Nederland, het andere niet zo heel ver ten zuiden van Mechelen. Om nog wat meer verwarring te stichten kan je opmerken dat het eerste in de provincie Noord-Brabant ligt en het tweede tegen de grens met Vlaams-Brabant. En allebei hebben ze een heide als belangrijk landschapkenmerk. Daarenboven, indien ik het goed gezien heb, is er in beide dorpen ook een Grensstraat te vinden. En nee, ze zijn niet verbroederd of verzusterd met elkaar. Dat lag waarschijnlijk iets te veel voor de hand.

Mestkever

Gewoonlijk is het een plaatsnaam die als eerste mijn aandacht trekt wanneer ik in de wandelbijbel op zoek ben naar een tocht. Dit keer echter viel me vooral de naam van de wandelclub op: „*De Kadodders*“. Uit Sint-Katelijne-Waver. Ik vond het best wel komiek klinken. Een lustige bende misschien? Maar nee, de naam heeft zowaar historische gronden. Of althans toch een legende die eraan te grondslag ligt.

De club heeft zijn naam ontleend aan Jan Kadodder. Dat was niet zijn echte naam. Er staat wel ergens te lezen dat die Jan Van den Eynde was. Het rare is dat er nergens in de registers van zijn geboortedorp Sint-Katelijne-Waver uit de tijd dat hij leefde iemand van die naam opgetekend staat. Vlaanderen is altijd al de speeltuin geweest van allerlei vreemd geboefte dat voor een regulier leger doorging en dat stelend en moordend in zijn onderhoud voorzag. Dat was in 1648 toen de vrede van Münster werd gesloten ook al zo. Weliswaar kwam door dat verdrag wel een einde aan twee oorlogen: de Tachtigjarige Oorlog tussen de opstandelingen in de Nederlanden en Spanje en de Dertigjarige Oorlog waarin meerdere Europese landen betrokken

waren. Ze wisten toen niet meer wie vriend was en wie vijand en daarom stopten ze er maar mee elkaar de kop in te slaan of overhoop te steken. Dat was nog voordat ze de Euro hadden. En Amerika dat daaraan zat te peuteren om de eigen budgettaire problemen te camoufleren. Als je nu denkt dat de gesloten vrede wel het einde zou betekend hebben van de problemen waarmee de plattelandsbevolking had af te rekenen, dan is dat een volkomen verkeerd denkbeeld. Als gevolg van het verdrag vielen namelijk een groot aantal huurlingen zonder „werk“. Die moesten ook eten en nu en dan een slemppartijtje op poten zetten. Zo trokken ze rovend en brandschattend door het land. Om aan een beleigde boter-

ham te komen overvielen ze de boerderijen die ze leeg stalen en in brand staken. Onder die talrijke benden was er één die geleid werd door ene kolonel Clinchamps. Die schijnen het wel heel erg bont te hebben gemaakt. De boeren raakten door zijn strooptochten zo moegetergd dat ze in opstand kwamen. In arren moede bonden ze de strijd aan tegen hun kwelduivels. Bewapend met wat er in de stal en op het veld was te vinden en waarmee iemand wat lichamelijke schade kon toegebracht worden. Rieken, hooivorken, bijlen, houwen... Dat soort gesofisticeerd wapentuig. Het was uiteraard een ongelijke strijd tegen een bende goed bewapende, getrainde moordenaars. Dus toen het tot een confrontatie kwam, werden vele boeren al meteen door het musketvuur neergemaaid. De rest ging op de loop. Ook hun leider Jan Kadodder. Die toen nog niet zo genoemd werd. Om aan een zekere dood te ontsnappen verstopte hij zich op een boerenerf in de mesthoop. Weinig appetijtelijk maar blijkbaar wel effectief want hij overleefde de gebeurtenis. Van dan af werd hij „Kadodder“ genoemd. Ik heb zo'n vermoeden waar dat op slaat. Ondertussen is „Kadodders“ ook de spotnaam voor de inwoners van Sint-Katelijne-Waver.

Puteo

Putte ligt in een overgangsgebied tussen de Mechelse groentestreek en de Zuiderkempen. Er is nog heel wat tuinbouw te zien, zo hier en daar. Asperges, bijvoorbeeld, die in dit seizoen met filigraan groen staan te wuiven. In 1977, toen

De kerk van Putte-Grasheide

zowat overal dorpen werden samengevoegd tot nieuwe gemeenten, werden Beerzel en een deel van het gehucht Peulis aan Putte toegevoegd. Zo werden twee autonome gemeenten of vier kerkdorpen tot een nieuw administratief geheel versmolten.

Heel veel vroeger, in 1008, heette Putte niet Putte maar was er sprake van *Badfriede* of *Befferen*. Het gebied maakte vroeger deel uit van het uitgestrekte Waverwoud. De naam van het dorp veranderde nogal eens in de loop der tijden. Wavre St. Nicolay, Sint-Niklaas-Waver, De Sancto Nicolao De Puteo, Putte Sancti Nycho-laide... zoek het maar uit. Tenslotte bleef er nog de huidige naam over. Waar al die namen vandaan kwamen is onzeker.

Net zoals vele steden heeft ook Putte zijn streekgebak: het *Putse Ridderke*. Dit is een rond, gevuld koekje met bovenop een laag chocolade. In de chocolade staat de beeltenis van een ridder en in de rand de benaming „De Putse Ridder“ en drie *molenijzers*. De ridder verwijst

naar de historische band met de *Ridders van Pitseburg* en de molenijzers zijn afkomstig van het wapenschild. Het juiste recept wordt jaloers bewaakt door de enige officiële leverancier: bakkerij *Het Broodhuis*.

Introspectie

„’t Is goed in ’t eigen hert te kijken, nog even vóór het slapengaan,
of ik van dageraad tot avond, geen enkel hert heb zeer gedaan, ...“

Welke Vlaming kent dit vers niet?

Ik heb nog ooit eens een poëzieprogramma verzorgd voor een vrije radio dat de eerste woorden van dit vers als titel had. Er luisterde geen hond naar. Zelfs niet het hondje van His Master’s Voice dat nochtans zo onverzettelijk trouw in die toeter zat te kijken op de grammofoon van mijn grootmoeder. Mensen luisterden er ook niet naar. Het programma werd dus snel weer afgevoerd.

Voor mijn Nederlandse lezertjes die misschien minder vertrouwd zijn met de antieke literaire producten die afkomstig zijn van beneden hun zuidergrens: het is het begin van een gedicht van *Alice Nahon* uit *Avondliedeken*. En laat Alice nu toch wel wortels hebben die in

de zandgrond van Putte verankerd waren. Ze had een Nederlandse vader en een moeder die afkomstig was uit, jawel, Putte. Alice heeft hier nog een paar jaar gewoond zelfs. Ze was destijds zeer populair omwille van haar zoetelijke, brave verskens in bundels als *Vondelingskens* (1920) en *Op zachte vooizekens* (1921) Ze leed aan verkleinwoorden, chronische bronchitis en depressies. Ze is dan ook maar goed 36 jaar oud geworden. Putte kent een Alice Nahonstraat. 't Is goed op 't eigen asfalt te kijken...

Gas en gras

De wandeling begon in een gehucht van Putte: *Grasheide*. En het was die naam die de wandeling had meegekregen.

De plaatsnaam van dit gehucht is verbonden met de familie Gas, die vroeger eigendommen bezat in het oostelijk en zuidelijk gedeelte van Putte. De naam veranderde in de loop der jaren van Gastheyde, Gasheyden naar de huidige benaming.

Water

Er lagen op deze tocht twee waterachtige landschapselementen te wachten: het *Pommelsven* en *de Dijle*. Het eerste denk ik gezien te hebben, van het tweede weet ik dat zeker.

Ik dacht dat dit het Pommelsven moest zijn. Waarschijnlijk is dat niet zo. Een mooie plas blijft het natuurlijk wel.

Vermits er maar één groot watervlak in het gezicht kwam langs het uitgezette traject en een ven per definitie een door uitvening ontstane waterplas is, moet ik wel op het beloofde Pommelsven staan kijken hebben. Dat was dus niet zo. Ondertussen weet ik nog steeds niet in welke grote plas het zonlicht blonk toen daar voorbij ging. Het is zo dat het Pommelsven op een heel andere plaats moet liggen. Langs de Torteldreef vlakbij het Atheneum. Die straatnaam heb ik wel degelijk gezien maar het scheen me daar eerder een toestand zoals je in Sint-Martens-Latem en op de Waasmunster heide kan zien. Met kapitale villa's in het welige groen. En toch, en toch

moet daar een natuurgebiedje liggen waar aandacht aan geschonken wordt. Het is een restant van de eens zo grote heide. Door wat zo deftig „de ontsluiting van het landelijke Keerbergen“ heet, bleef enkel nog Kruisheide en Pommelsven over. Beide gebiedjes worden van uitzonderlijk grote waarde geacht omdat ze de laatste getuigen zijn van de oorspronkelijke en typische heidefauna en -flora.

Pommelsven is 5 hectare groot. Daarvan wordt ongeveer 2/3 ingenomen door dennenbos. Het laagste gedeelte in het heidegebied is een natte, venig-zandige depressie waarvan de waterstand sterk wisselt. Samen met de Kruisheide is het Pommelsven een overblijfsel van een ooit veel groter heidegebied. In de achttiende eeuw strekte dat gebied zich uit van Bonheiden over Rijmenam en Keerbergen tot in Tremelo toe. Voor wie niet met de plaatselijke geografie bekend is: dat is een flinke lap grond.

Het is nu een erkend natuurreservaat waar een aantal zeldzame planten nog overleven. Zoals een paar Russen. Althans toch de knolrus en de trekrus. Ik ben met beide absoluut niet bekend. Misschien omdat ik de taal niet spreek. Naar het schijnt is het ook opmerkelijk dat hier nog de rankende helmblom voorkomt. Tja, de meeste plantjes moeten het met een minder ronkende naam doen. Je zal maar hondsdrif heten en naast die rankende dingen staan. Frustrerend.

Een ander water was veel eenduidiger te benoemen: de Dijle. Een rivier! Ja, daar kan je moeilijk naast kijken. Bovendien hadden de Kadodders waar ik op de dijk kwam een zeer goed leesbaar plaatje neergezet waarop een en ander verteld werd over de stroom die

zich achter die dijk in ontelbaar vele kronkels door het landschap slingerde.

De Dijle is een rivier die door de Belgische provincies Waals- en Vlaams Brabant en Antwerpen stroomt. Ze heeft een totale lengte van 86 kilometer. Dat is vanaf haar oorsprong in Houtain-le-Val (een deelgemeente van Genappe) tot waar ze samen met de Nete in de Rupel uitmondt. Dat is ter hoogte van het Zennegat waar een heleboel water bij elkaar komt. Ook onderweg is het niet altijd duidelijk wie in wie uitmondt. En waar. Ik geef het ter overweging:

„Officieel mondt de Demer uit in de Dijle, maar bij de samenvloeiing van beide (te Werchter) heeft de Dijle een kleiner debiet dan de Demer. Een mogelijke verklaring waarom de rivier na de samenvloeiing toch Dijle blijft heten, is dat de Dijle door de historisch belangrijkere steden Mechelen en Leuven stroomt en de Demer „slechts“ door Aarschot en Diest. Daarnaast vloeit in Leuven al eeuwenlang ongeveer 40 % van het Dijlewater af naar de Leuvense vaart, terwijl de naamgeving ouder is dan het kanaal. Tenslotte is het duidelijk dat het Demerwater bij de monding een bocht maakt, terwijl het Dijlewater rechtdoor stroomt: de oorspronkelijke Demerbedding lag overigens meer noordelijk. In die zin mondt de Demer dus wel degelijk in de Dijle uit. Een gelijkaardige controverse bestaat er over de Seine en de Yonne en de Donau en de Inn.“

Bron: (niet van de Dijle maar van de bovenstaande tekst) <http://nl.wikipedia.org/wiki/Dijle>

Kan er nog iemand volgen?

Het traject van de wandeling ging voor een lang stuk over de dijk. Waar de wind soms flink waaide zodat je de ene keer werd voortgeduwd en je het volgende moment tegen de wind moest aanleunen. Zo sterk kronkelt immers die rivier.

...en wind

Over wind gesproken: langs het traject stond een mooie windmolen. Eentje die ik overigens al eens eerder had gezien. De Heimolen in Keerbergen.

De Heimolen of Oude Molen

Tot omtrent 1970 waren er in de Dijlestreek nog 76 molens te vinden. Nu nog één. Deze. De Oude Molen of de Heimolen. Oud is hij wel degelijk want in een balk staat het jaartal 1706.

Oorspronkelijk stond de molen in het midden van de „Grote Heide“. Dat was dichterbij Tremelo toe. Die plaats was om meerdere redenen niet erg goed. Ten eerste kon de molen daar onvoldoende wind vangen. Bovendien was hij vanuit het dorp moeilijk te bereiken. Daarom werd hij 1722 overgebracht naar de plaats waar hij nu nog staat: de Molenberg. De molen was lange tijd eigendom van de

familie van *Arenberg* die in het Kasteel van Heverlee verbleef. Het molenaarshuis en de molen werden in het begin van de 19^e eeuw verkocht. Aan verschillende kopers, zowaar. De molenaar werd dus verplicht elders te gaan wonen.

Je moet vooral niets geloven van het fabeltje dat de bliksem nooit tweemaal op dezelfde plaats inslaat. Deze molen is daarvan het bewijs. Niet minder dan vier maal werd hij getroffen. In 1920, 1926, 1950 en 1955. Ook tijdens de wereldoorlogen werd hij niet gespaard. De laatste keer doordat een V1 in de nabijheid insloeg waardoor alle leien van het dak werden geblazen.

Bepaald klein is de molen niet want er kan tot tien ton graan in opgeslagen worden.

Zoals vrijwel overal elders raakte de molen in verval, werd hersteld, raakte weer in verval, enzovoort. Totdat een restauratie en een aankoop door de gemeente Keerbergen en de inzet van vrijwillige molenaars daaraan een einde maakten. Zo wordt sinds 2003 de molen af en toe door een vrijwillige molenaar aan het draaien gebracht. Het is een bekend feit dat een molen moet werken om gezond te blijven.

Evenwel herhaalt de geschiedenis zich want op de plaats waar hij nu staat hinderen de omringende bomen alweer een goede windvang.

Wanneer je dit op tijd leest kan je de molen binnenkort in volle zwier zien. Dan zijn er namelijk Molenfeesten. Tijdens het weekend van 30 en 31 juli vinden deze jaarlijkse feestelijkheden plaats. Het is een dorpsfeest met (uiteraard) drank- en eettentjes dat op zaterdag en zondag opgevrolijkt wordt door optredens en tentoonstellingen van Keerbergse verenigingen. De kinderen worden daarbij niet vergeten.

Ik speel maar even voor Keerbergse VVV. Onbezoldigd.

Kere weerom

De wimpels die het 975-jarige bestaan van Keerbergen aankondigen

Het zal ondertussen wel al meer dan duidelijk zijn dat de wandeling me in Keerbergen had gebracht. Er hingen zowat overal vlaggen die verkondigden dat de gemeente al 975 jaar oud is. Zo wilde ik wel eens weten waar ze dat vandaan hadden. Zoekend naar die informatie kwam ik echter in een heel ander straatje terecht. Ik had als zoekterm (verkeerdelijk) „Keerbergen 875“ ingegeven. En wat bleek? Op de website van een politieke partij vond ik het volgende: „*Keerbergen blijft met 875 opcentiemen en 5,5% personenbelasting één van de meest belastingvriendelijke gemeenten in België.*“ Aha! Dat verklaart dan weer het Sint-Martens-Latem-syndroom van heidegebieden die met kapitale villa's zijn volgebouwd. Ik had het kunnen weten. Ook op nog een ander manier schijnt de vastgoedmaffia hier aan het werk te zijn. Nogal wijds werd er vroeger in verband met Keerbergen wel eens gewaagd van de „Parel der Brabantse Kempen“. Dat heeft tegenwoordige nog heel wat minder grond dan vroeger want doordat vele oudere typische dorpswoningen werden afgebroken en vervangen door appartementen is de „parel“ tot een kraal geworden.

Het heeft me nog heel wat zoeken gekost om uit te vinden waar ze in Keerbergen die 975^e verjaardag vandaan haalden. Ze moeten daar dus sinds 1036 al op de kaart staan. Veel heb ik er niet over gevonden. Enkel de volgende tekst op de website van de gemeente:

„In de Historische Atlas van België van Van der Essen wordt op de kaart van de streek in de elfde eeuw Keerbergen getekend als een enclave van het prinsbisdom Luik in het graafschap Leuven.“

De elfde eeuw. Het zou dus kunnen.

Door de eeuwen heen maakten er nogal eens andere machten dan de geestelijk aanspraak op het gebied. Zoals de machtige *Berthouts* van Grimbergen en Mechelen.

Op het einde van de vijftiende eeuw was de heerlijkheid in de handen van een geslacht met de naam *Cortenbach*. Om tenslotte, in het begin van de achttiende eeuw, met alle rechten en voorrechten van de heer verkocht te worden door de „*edele Vrouwe Anne Marie d'Oyenbrugghe Duras, gravin van Berlo*“. Voor minder dan twintigduizend gulden. Zo goedkoop waren ze daar in Keerbergen. Destijds. Het zal nu wel anders zijn.

De kerk van Keerbergen is een apart verhaal. Tot het einde van de zestiende eeuw stond dat gebouw langs de Dijle. Waar de kerk nu staat, daar staat ze niet! De kerktoeren pronkt vierkant en alleen op de Gemeenteplaats en de huidige Sint-Michielskerk bevindt zich aan

De alleenstaande toren van wat ooit de kerk was. En rechts de moderne versie van de Sint-Michielskerk het andere eind van dat plein. De oude kerk werd in 1972 onder veel protest afgebroken en alleen de toren bleef gespaard. Het nieuwe gebouw ziet er trouwens helemaal niet als een kerk uit. Eerder als een appartementsgebouw of een supermarkt. Alleen een bord met vermelding van de (schaarse) erediensten, een sculptuur van Sint Michiel die de draak met zijn speer doorboort en een kruis, duiden de functie van het gebouw aan.

Nog een Jan

Vóór het gemeentehuis van Keerbergen, ook op het Gemeenteplein, staat een beeldje. Een figuur die een grote kruitwagen voortduwt. „Zandjan“ staat op het bordje op de voet.

Zandjan

Dit figuurtje schijnt typisch te zijn voor Keerbergen. Het beeldje staat symbool voor een hard en eenvoudig Kempens bestaan dat opgebouwd was rond de handel in... zand. De zandleurders of “zandjannen” voerden met kruitwagens het uit de heidevennen gedolven en daarna gewassen zand tot in Mechelen en Leuven. Het witte zand strooide men op de vloer van de woonkamer. Dat stond netjes en het voorkwam dat er teveel stof zou opwaaien. De herinnering aan de bedrijvigheid van de zandhandel leeft nog verder in de Vlaamse uitdrukking „Moet er nog zand zijn?“ Vooral

gebruikt wanneer iemand iets onnozel gezegd heeft. Of om aan te geven dat iets toch vanzelfsprekend is.

Het beeld staat sedert 1996 voor de ingang van het gemeentehuis. Het kunstwerk werd in 1986 gemaakt door ene Daniël Schelfhout.

Broekelei

Ten westen van de dorpskom van Keerbergen ligt, vlakbij de Dijle, een stuk natuurgebied : de Broekelei. Het gebied wordt omringd door een reeks landduinen die nu wel heel sterk geërodeerd zijn. Ze zijn echter nog te zien en ze hebben ook nog een naam. Centraal ligt

Een moeilijk als zodanig te onderscheiden bunker. Nu gekoloniseerd door de vleermuizen.

een zeer lage afgevlakte zandheuvelrug, de Duivebergen. Het is volledig ingesloten door de Spuibeek en een lagere waterrijke strook van een paar honderd meter breed. Het begin en het einde daarvan komen samen in de Zeept, waar de Spuibeek uitmondt in de Dijle. Het geheel is een wisselend landschap met vochtige en drassige weiden en hooilanden, vloeibeemden, natte broekbossen en uitgeveende putten.

In het gebied staan oude bunkers. Zeven in getal maar ik heb er hooguit een drietal van gezien. Ze zijn soms moeilijk te onderscheiden omdat ze met een laag aarde zijn bedekt en uitbundig be-

groeid.

De bunkers in de Broekelei werden gebouwd vlak voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Ze moesten een verdedigingslinie vormen die van Koningshookt tot Waver liep. Voor een groot gedeelte volgde deze linie de loop van de Dijle. De bunkerlinie werd aangevuld met wat de „ijzeren muur“ werd genoemd. Dat was een geheel van stalen poorten, spoorwegrails en antitankgrachten.

Zoals op vele plaatsen hebben deze bunkers een nieuwe bestemming gekregen. Als verblijf voor vleermuizen. Deze handvleugelingen, de enige vliegende zoogdieren, hebben het naar hun zin in deze sombere relictten. In de zomer verblijven de vleermuizen veelal in gebouwen en bomen. Maar tijdens de winter vliegen er nagenoeg geen insecten meer die hen tot voedsel dienen. Daarom houden ze een winterslaap. Hun lichaamstemperatuur daalt, hun hartslag vertraagt. Voor hun winterslaap zoeken de beestjes een donkere, vorstvrije omgeving waar de temperatuur vrij constant is en de vochtigheidsgraad hoog. De bunkers, met hun dikke wanden, zijn daarvoor bijzonder geschikt. Natuurpunt heeft nog geholpen door de infrastructuur van de bunkers wat aan te passen met slaapplekken uit baksteen en planken. De aarde op het dak van de bunker ligt daar niet alleen maar ter verfraaiing. Daardoor wordt het regenwater opgevangen zodat het naar binnen kan sijpelen. Wat dan weer de luchtvochtigheid op peil houdt.

Mortel

Aan de rand van Grasheide ligt nog een natuurgebied dat de wat merkwaardige naam „Hoge Beemortel“ heeft meegekregen. Het is een oud bosgebied dat ook wel de Schrans-

De Hoge Beemortel

bossen wordt genoemd. Een al even intrigerende benaming. Voor deze laatste naamgeving is de historische schans de erin verborgen ligt verantwoordelijk. De andere, huidige, naam van het gebied zou te maken hebben met „verbergen“. Al komt ook hier de schans te pas. Dat verbergen had te maken met een moeras omgeven met een dubbele schans waar men zich verborgen hield bij ontij. En die omstandigheden waren er destijds wel meer dan genoeg. Zo dreef men hier bij oorlog het vee samen waar het door de omwalling beschermd was tegen agressors. De droge delen van het gebied zijn ondertussen bebouwd en het heidelandschap is

nagenoeg volledig verdwenen. Hier en daar zijn nog wat restanten zichtbaar.

Onderbroekenlol

Hoe zat dat nu met die tentoonstelling „t Zit goed, 't is ondergoed“? Wel, de Putse heemkundige kring „Het Molenijzer“ oogstte in 2006 internationaal succes met die tentoonstelling. Van lingerie, dat zal duidelijk zijn. Er werden ongeveer 150 stuks tentoongesteld. Uit hun collectie van ruim 500 hemden, broeken, bustehouders, korsetten en andere onderkleding. Ook in Putte is het hemd nader dan de rok.

Het traject van deze wandeling

UBI MEL IBI FEL
© 2011 Michel Christiaens

Wandelaria

Door een veel te pessimistische reistijdberekening van de Tom Tom kwam ik vroeger aan dat het de bedoeling was. Desondanks stond er al iemand paraat om het parkeren ordelijk te laten verlopen. Iets wat ik wel weet te appreciëren.

Officieel werd er pas vanaf 8 uur ingeschreven. Maar ook dit keer werd dat allesbehalve naar de letter opgevolgd. Bij zoverre dat ik reeds om tien over zeven op pad kon!

De bewegwijzering was in orde. Er moest nergens getwijfeld worden over de te volgen richting. De pijltjes waren bovendien, door hun contrasterende kleur, zeer goed zichtbaar. Tussendoor waren er ook nog linten aan de bomen en struiken gebonden als bijkomende indicatie. Heel goed.

Er zaten interessante stukken in het traject.

Een goeie!